

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת וארא

הטבע - "אצבע האלקים"

חכמים וצדיקי עליון, ראשי ישיבות מפורסמים ומרביצי תורה, שהינם מצאצאי הערב רב.

רשעים שכאלו...

בכדי להבין טוב יותר את משמעות הדברים, עלינו לזכור שהיו רבים מבני ישראל שלא יצאו ממצרים! מספר לא מבוטל נשאר במצרים, וכפי שפירש רש"י על הפסוק, "וְחַמְשֵׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שם יג, יח). והנה, הורגלנו לחשוב כי אותם אלו שנשארו מאחור היו הרשעים, וכפי שאנו אומרים לבן הרשע בהגדה של פסח, "אילו היה שם, לא היה נגאל". אולם באמת יש כאן טעות מסוימת. אמנם יהודים אלו נקראו "רשעים", אולם זהו רק באופן יחסי, לעומת אותם צדיקים שראויים היו לצאת ממצרים. רק לטובים ביותר הותר לעזוב, והם נקראו "תרומה" (ירמיהו ב, ג) - החלק המיוחד המופרש מן התבואה - כלפי אלו שנותרו מאחור.

אמנם, אילו אותם "רשעים" שנדחו מלהיות התרומה המיוחדת הזו, היו חיים בינינו היום, הם היו נחשבים אחת הקהילות הטובות והחשובות בעם ישראל. זה יכול היה להיות מאה שערים, ובוודאי בורו פארק; היינו מתפארים באלו שנקראו "רשעים", אלא שבהשוואה לדור הגדול שיצא ממצרים, הם נפסלו ונדחו.

תלמידים גדולים

לאור זאת נוכל להתחיל להבין מי היו ה"ערב רב". היו אלו סלתה ושמנה של מצרים, המשכילים והנבונים שביניהם, ולא כפי שמקובל לחשוב שהיו אלו אנשים נבערים ושפלים, מה שנקרא "אספסוף" - כאלו שגויסו משכונות העוני של מצרים. לא ולא! עם ישראל לא היה לוקח יחד איתו סתם ארחי-פרחי. הם אפשרו רק לטובים ביותר, לאצולה המשכילה והמובחרת, לצאת יחד אתם ממצרים.

איך קרה דבר כזה? איך קרה שאנשים הסכימו לנטוש את אחוזותיהם, להשאיר מאחור את ארמונות הפאר, ותחת זאת לבחור לצאת אל המדבר ולחלוק את גורלה של אומה זרה? התשובה היא: המכות! המכות היו גילוי כל כך ברור של יד ה', שהיו מצרים רבים שהושפעו והשתנו לצמיתות; הגילוי הזה שינה אותם מכף רגל ועד ראש, והפך אותם לראויים להצטרף אלינו. אנשים אלו עברו סדרה של שיעורים חיים באמונה, שיעורים שהכשירו אותם להסתפח לעם ה'. השיעור הראשון נקרא "דם". השני היה "צפרדע", שבה השיגו הכרה גדולה וברורה יותר בהש"ת. "כינים" היה שיעור נוסף; כל מכה ומכה

תכליתם של המכות

בבואנו ללמוד את פרשת וארא, עלינו לנסות ולברר לעצמנו, מהי התכלית הכללית של המכות שהכה השי"ת את המצרים. אל לנו לקרוא את האירועים המופלאים המתרחשים בפרשתנו בשוויון נפש, כמצות אנשים מלומדה, אלא עלינו לשאול את עצמנו את השאלה הבאה: מה הייתה כוונת ה' בהראותו מחזות נוראיים שכאלו לבאי עולם?

חשוב מאד שנבין דבר זה, שכן תיאור עשרת המכות ממלא חלק גדול מתורתנו הקדושה. ואמנם, חשיבותן של עשרת המכות אינה מוגבלת רק להבנת הפרשיות אותן אנו לומדים, אלא יש בהן יסודות שהם חיוניים עבור השקפת עולמנו, ונצרכים לעבודת ה' היומיומית שלנו, וכפי שנראה א"ה.

והנה, התורה מציינת בצורה המפורשת ביותר לשם מה נועדו המכות: "וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' בְּנֹטְתִי אֶת יְדֵי עַל מִצְרַיִם" (שמות ז, ה), והתורה חוזרת על דבריה שוב ושוב: "בְּעֶבֶר תִּדְעַ עַל כֵּן אֲנִי מְצַדֵּק אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל הָאָרֶץ" (שם ט, יד). הבה נגדיר לעצמנו אם כן, אחת ולתמיד: תכליתם של עשרת המכות, הסיבה שבגינה שלח הביא אותם הקב"ה על המצרים היא, כדי ללמד לעולם את מציאות הבורא יתברך והשגחתו על ברואיו.

וגם ערב רב עלה עמם

האם המכות הצליחו במשימתן? בהחלט! הם הצליחו מאוד! ידוע שמאז ומעולם, בני ישראל חיו לעצמם והתרחקו משכניהם, ותמיד היו "עם לְבָדָד יִשְׁפֹן" (במדבר כג, ט). הם לא התחתנו ולא התערבו עם האומות השכנות. ואף על פי כן, בתוך עם ישראל זורם דם רב של גזעים אחרים, משום שלאורך הדורות הסתפחו אלינו גרים מעמי העולם, לעתים במספרים גדולים. אולם במשך ההיסטוריה שלנו, לא הצטרפו אלינו מספר כה גדול של גרים כפי שהיה בשעה שיצאנו ממצרים, וכפי שמעיד הפסוק "וְגַם עָרַב רַב עָלָה אִתָּם" (שמות יב, לח). "ערב" פירושו תערובת, כלומר מספר רב של מצרים הושפעו מהלקחים שלימדו אותם עשרת המכות, עד שבחרו להצטרף אל עם ישראל. נמצא, שמלבד שנים עשר שבטי י-ה, עוד מספר גדול של גרים יצאו ממצרים, וכולם עמוד יחד, כאיש אחד, למרגלות הר סיני ואמרו בלב שלם: "נעשה ונשמע!"

לרבים מהערב רב הזה יש צאצאים בינינו גם היום. יש בעם ישראל יותר מצרים מאשר כל גזע אחר. היום כבר איננו מסוגלים להתחקות אחר דרכם בהיסטוריה שלנו, אבל הם נמצאים בינינו. אין ספק שהיו וישנם בעם ישראל תלמידי

באמצע הלילה, ודקר את הרקיק בסכין. זו היתה דרכם של היהודים להתנקם ב"מושיע" הנוצרי.

ניתן כבר להבין כמה אינטליגנטית היתה התיאוריה הזו. שיהודי יסכן את חייו עבור ההרפתקה המפוקפקת הזו. שהרי גם היהודי "האמין" בזה; הם דמיינו שיהודי ירא שמים מאמין לטענותיהם המטופשות, ושהוא משוכנע כל כך ב"תורה" שלהם, עד שבחר לחרף נפשו כדי לדקור את הבשר בסכין. עם ישראל סבל נוראות בגלל ההאשמות המטופשות הללו. היהודים קיבלו את "המגיע להם" - לא רק היהודי שהואשם באותה הפעם סבל מכך, אלא יחד עמו סבלה הקהילה היהודית כולה.

חושפים את עלילת הדם

לאחר מכן, הנושא נחקר, וכעת אנו יודעים שישנו חיידק מסוים, בעל גוון אדמדם, שגדל על הרקיקים הללו, המסוגל להתרבות במהירות, ולפעמים זה אפילו נראה כמו דם. היום הכנסייה שומרת על הרקיקים הללו בקירור, אולם בימי הביניים הם נשמרו בקופסאות, ולכן אין זה מפתיע שדברים כאלו קרו.

אין ספק שפרעה, שלא היה טיפש כלל ועיקר, היה בעל נסיון בדברים מעין אלו, ולכן, כאשר ראה את היאור הופך לדם, הגיב ואמר, "היאור אדום! אינני פתי. אלו הם רק חיידקים אדמדם המתרבים במהירות, שפגמו בנהר". ואמנם זה נכון - לפעמים חל שינוי בצבע המים, והם הופכים להיות אדמדם מכח חיידק שניתן למוצאו בימים.

הסבריו של עקשן

איני יודע מה בדיוק היה ההסבר שנתן פרעה לתופעה של הפיכת היאור לדם, אולם חשוב שנבין שהוא לא בהה ביאור מבלי לדעת מה להשיב. לא ולא! היה לו הרבה מה לומר. הוא פנה לשריו והזהיר אותם: "אל תתנו לבחור הערמומי הזה להוליך אתכם שולל. אל תשכחו, משה גדל כאן, בארמון שלנו; הוא אדם משכיל. והוא גם לא צעיר - הוא כבר בן שמונים. כנראה שהוא הריח או טעם את המים, וכך ידע מראש שבנסיבות אלו, כנראה תופעה זו תתרחש, והמים יהפכו לאדומים. כך הוא חזה שמחר זה יקרה. אל תאמינו לו!"

כך היה לפרעה הסבר למכת דם, והוא יכול היה להמשיך ולעמוד בפני מכת דם, ולא להיות מושפע ממנה כלל. אמנם היה צריך להיות עקשן גדול מאוד כדי לומר שהיאור הפך לאדום עקב חיידק כזה או אחר, אבל אדם עקשן מאוד יכול לומר זאת.

וכך היה בכל מכה ומכה. ניתן היה, תוך עקשנות עזה, לייחס כל מכה ומכה לסיבות טבעיות. מכת צפרדע - צפרדעים אינם תופעה חדשה בנהר. העובדה שיש ריבוי פתאומי של צפרדעים לא חייבת להיות נס. יש אפילו תיעוד היסטורי של מקרים בהם ירד מהשמים גשם של אלפי צפרדעים.

אם דברים כאלה יכולים לקרות, מדוע שפרעה לא יסביר את הכל באופן זה? אז מכת צפרדע היתה תוצאה טבעית של מכת דם. הנהר נפגם, וכך התפתחו צפרדעים. נהר שעומד מבלי לזרום, מייצר צפרדעים. נהר שזורם בחופשיות ובמהירות, סוחף את כל הראשנים, והם הולכים לאיבוד במורד

חינכה אותם, ובכל פעם שהגיעה מכה נוספת, הכל התעסקו בבחינתה ובלימודי האמונה שניתן ללמוד ממנה.

כמובן שבני ישראל היו התלמידים הגדולים ביותר, אשר התבוננו והעמיקו בגילוי הנורא של יד ה', וקנו בנפשם מדרגות נשגבות ועליונות של אמונה מוחשית בהש"ת, אולם גם בארמונות של מצרים, אנשים בעלי שכל היו דנים ועוסקים במכות ובמה שבאו ללמד. ואותם אלו שזכו ללמוד את המסרים הללו כראוי, אלו שהפנימו את השיעורים החיים הללו, הם זכו להיות אותו "ערב רב", ולצאת ממצרים יחד עם עם ישראל.

המלך פרעה - שוטה או פרופסור?

עם זאת, אנחנו יודעים שחלק מהאצולה המצרית לא למדו דבר מהשיעורים הללו; פרעה ושריו עצמו את עיניהם, ובחרו להתעלם מהאירועים המופלאים שהיו עדים להם, וכפי שכתוב, "וַיִּחַזַק לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם" (ח, טו). מכה אחרי מכה, הם סירבו לראות את יד ה' בדברים המתרחשים סביבם. אחרים כן ראו; הטובים שבהם ראו והשתכנעו. "הֲיֵרָא אֵת דָּבָר ה' מֵעֲבָדֵי פְּרָעָה", אלו שהיו מוכנים לפתוח את עיניהם, זכו להגיע להכרה בה'. הם הסתכלו סביבם ואמרו, "אֲצַבֵּעַ אֲלֵקִים הִיא". אך פרעה וחכמיו לא ראו כלום. כשהיאור הפך לדם, בכל רחבי מצרים אנשים דיברו: "ראו זה פלא! היאור אדום! היאור אדום!" אנשים ונשים, בנים ובנות, דיברו על כך יומם ולילה. היה זה מחזה מדהים!

ואמנם, לכאורה ניתן היה להבין מזה, שפרעה היה פשוט שוטה וטיפש. כנראה שהוא ושריו היו אנשים חסרי שכל, שלא היו מסוגלים לראות את מה שראו כולם. אולם האמת היא, שלא כך היו פני הדברים. ידוע שבמצרים העתיקה, המעמד הגבוה היה משכיל מאוד. פרעה לא היה אדם פשוט כלל וכלל, והוא גם לא היה עיוור. אלא שהוא טען מה שרבים טוענים גם היום, בכל מיני ספרי כפירה הנלמדים באוניברסיטאות, שישנה תופעה המתרחשת מפעם לפעם, שבמים מופיעות אצות, חיידק אדום, שבתנאים מסוימים מסוגל להתרבות בקצב מהיר מאוד, וזה גורם למים להיראות כאילו הם מדממים.

רקיקים מדממים

לפני זמן לא רב, בימי הביניים, סבלנו מאוד מדברים כאלה. בכנסייה הקתולית מלמדים תיאוריה מסוימת, לפיה, ישנם רקיקים, שהם הבשר של "אותו האיש", אותם שומרים בכנסייה, וכאשר בני הקהילה מתכנסים יחד ולועסים את הרקיק, מאמינים הם שכעת הם אוכלים את בשרו של אותו האיש.

תיאוריה זו היתה נתונה לוויכוח לוהט בין המלומדים הנוצרים, עד שלבסוף הם הצליחו "להוכיח" אותה: לפעמים, כאשר היו מגיעים לכנסייה בבוקר, היו מגלים שהרקיקים קיבלו גוון אדמדם. לדידם היתה זו הוכחה ניצחת לכך שמדובר בלא אחר מאשר בשרו של אותו האיש, והגוון האדמדם הלא הוא דמו.

ומדוע באמת החלו הרקיקים לדמם? מה קרה פתאום? לזה היה להם הסבר פשוט. הסכיתו ושמעו מהי "חכמה בגויים": הם טענו, שבוודאי התגנב איזה יהודי מרושע אל תוך הכנסייה

שנה, בכל מצב אפשרי של טמפרטורות ולחצים, לא היה נוצר אפילו אנזים אחד! ובכל זאת, הסטודנט הזה נשאר עיוור אל מול הפלאים שהוא רואה, לא פחות ממה שפרעה היה עיוור.

גם הוא מחזק את ליבו. ואין זה משום שהוא כופר ומאמין באבולוציה - אני מדבר כעת סטודנט דתי; הוא צוחק על האבולוציה. אולם אף על פי כן, הוא אינו מאפשר לאצבע אלקים הנמצאת ממש מולו, להשפיע עליו. הוא אינו רואה את הקב"ה באנזים, בתא, או בחיידק.

האמת היא, שבית הספר לרפואה מספק לסטודנטים שלו אותות ומופתים שהם **גדולים יותר** מהניסים שחזו אבותינו במצרים! ולא רק סטודנטים לרפואה. כל אחד מאיתנו, בהליכה פשוטה ברחוב, יכול להיות עד לניסים שאינם פחות מעשרת המכות. העצים, העלים, השלג והגשם - הם אצבע אלקים לא פחות מהמכות במצרים. אלא שאיננו טורחים לראות את מה שנמצא מול עינינו. אנחנו לא טורחים לחשוב.

ניסים טבעיים

זוהי תשובתנו לכל אלו שרוצים הוכחה למציאות הבורא; הם מקשים, "מדוע ה' אינו מגלה את עצמו בניסים גלויים, כפי שעשה בימים ההם? אם היינו רואים בעינינו דברים כגון אלו, אז היינו מאמינים! מדוע הוא אינו הופך את הנהרות לדם בכל יום? למה צפרדעים אינם קופצים מתוך נהר ההדסון, ועושים את דרכם אל שכונת מנהטן, ותוקפים את בתי הקולנוע ושאר מקומות הרוע והתועבה שבכרך טיימס? איזה מראה מרהיב זה יכול היה להיות! אם כך היה, לכל אדם, בכל דור, היתה עדות ברורה למציאות ה' ולכוחו הגדול".

אולם הקב"ה נענה כנגדם ואומר, "ראו, כבר מסרתי את השיעור הזה. גיליתי את עצמי בפניכם. דבר כזה אינו יכול להתרחש פעמיים או שלוש, כי זה מאבד את האפקט, והופך לחסר משמעות. למה שלא תצא ותחקור את העולם כפי שבראתי אותו?" אומר השי"ת.

רצונו של ה' הוא שהעולם יתנהל כפי חוקי הטבע שהוא חקק. נהרות אמורות להיות מלאות במים ולא בדם שפוגע בשדות, וצפרדעים אמורות להימצא רק בכמות מסוימת. צפרדעים הם בעלי חיים מועיל ביותר - הן תופסות יתושים. אבל מה נעשה אם יהיו צפרדעים רבים כל כך? כיצד ניפטר מהם? כל שינוי של הטבע, פוגע בסדר שקבע השי"ת. הוא, בחכמתו האינסופית, חקק את חוקי הטבע באופן המושלם ביותר. הטבע הוא חותמו של הקב"ה. לא כפי שאנשים חושבים שהניסים הם חותמתו.

למעשה, אין כלל מושג של "טבע". הכל הוא בריאה, והבריאה מורה שיש בורא. המילה "טבע" מקורה ביוונית, והיא הומצאה על ידי היוונים כדי להסתיר את הבורא יתברך. כדי שלא יצטרכו להזכיר את ה', הם נקטו במילה "טבע" (על ספר הכוזרי א, עז).

סוד הבריאה

אולם בל נחשוב שהיוונים הם אלו שהמציאו את המושג הזה - להסתיר את מציאות הבורא באמצעות ה"טבע". למעשה, זו הייתה התכנית של הקב"ה מתחילה! וכאן בעצם מתגלה לנו

הזרם. אבל כשיש מים עומדים, הראשנים מתרבים ומתרבים, וכך הגיעו כל הצפרדעים.

ובאמת, האברבנאל מבאר את רצף המכות בצורה הגיונית. המים הפכו לדם והושחתו, מה שגרם להתרבות של צפרדעים. המחסור במים לרצח ולכיבוס הבגדים הביא להתפשטות של מכת הכינים. שטף בעלי החיים אל תוך הערים הנתושות נגרם עקב מחלת הכלבת וכן מחלות אחרות שהתפשטו מהמים הנגועים. לאחר מכן, מהכינים התפתחה מגפת הדבר, ואחריה הפצעים הנוראים של השחין.

אמנם המלבי"ם חולק על דבריו ושואל מדוע יש צורך להקטין את הניסים ולתת הסבר טבעי להשתלשלות המכות, אולם אם האברבנאל כתב זאת, בוודאי הייתה לפרעה סיבה טובה יותר לומר כך. ואמנם בוודאי אנו הולכים עם דברי המלבי"ם, שאין צורך לתת שום הסבר הגיוני למכות, ובכל זאת, אין ספק שצודק האברבנאל בכך שהשתלשלות המכות יכולה היתה להתפרש באופן טבעי, ופרעה בוודאי ניצל הסבר זה כדי לדבוק בעקשנות בכפירתו.

פרעה ואנחנו

עלינו ללמוד היטב את הפרשיות הללו, ובכלל זה את עקשנותו של פרעה, משום שהדברים נוגעים אלינו בדיוק כפי שהיו נוגעים לפרעה. יש כאן יותר מלימוד חומש גרידא - לימוד החומש הוא כמובן חשוב ביותר, זוהי נשמת חיינו - אולם יתירה מכך, כל מעשה המסופר בתורתנו הקדושה היא הוראה - "תורה" מלשון הוראה - לימוד לעתיד. ותפקידנו הוא לחיות על פי הלימודים שמלמדת אותנו התורה.

אחד הלימודים, אותו אנו לומדים מפרשה זו הוא, שיתכן ואדם יהיה עד לניסים ממש, להתרחשויות נפלאות, ועם זאת הוא יישאר באטימותו, ולא יתפעל כלל ממה שראות עיניו. עליכם לדעת, שיש לנו מזל שלא היינו במצרים. בל נטעה; אם הדור שלנו היה שם, גם אנחנו לא היינו מתרשמים מהמכות. את מכת דם היינו מסבירים באותו האופן שבו הסביר אותה פרעה. גם למכת צפרדע וכינים היינו מוצאים הסבר מדעי או פסבדו-מדעי; לא היינו רואים את יד ה' בצורה ברורה כל כך כפי שאנחנו מתארים לעצמנו.

ניסים בלימודי הרפואה

האמת היא, שלא צריך ללכת רחוק - דוגמאות לגישה זו אל הניסים שעושה השי"ת, ניתן למצוא גם בימינו - הן צוות מכל עבר. לדוגמה - סטודנט לרפואה עובד במעבדה, והפרופסור מסביר לו שלפיסת רקמה זו יש תכונות מסוימות והיא מסוגלת לעשות כך וכך. עכשיו, אם הוא היה מוכן לפתוח את העיניים, הוא היה מהרהר בדברים שהוא רואה, וחושב על הדברים - איך יתכן שפיסת הרקמה הזו יכולה לייצר הפרשות, אנזימים, החיוניים לגוף?! אנחנו יודעים על לפחות אלף אנזימים החיוניים לבריאותנו, וחלקם משאירים אותנו בחיים!

והאנזימים הללו מנוסחים בנוסחאות מורכבות ביותר, ובאופן מדויק, בחכמה אינסופית. אם היו לוקחים את כל החומרים הקיימים בעולם, בכל שילוב אפשרי, ומכניסים אותם אל תוך מיליארד מבחנות, ומנערים אותם במשך מיליארד

עבודת חיים

בעצם, זוהי עבודתנו בעולם הזה: להתאמץ ולהשתדל לגולת את האמת של הבריאה, אשר נעלמת ומוסתרת ממנו. כך מצהיר המסילת ישרים בתחילת ספרו (פרק א): "כי כל עניני העולם... הנה הם נסיונות לאדם" הכל נברא למטרה אחת: לנסות את האדם.

ברגע שנבין את הנקודה היסודית הזו, שהעולם נוצר במטרה להסתיר מאתנו את האמת, ושהאדם עומד במבחן תמידי, האם יצליח להציץ מבעד למחיצה שמתח הקב"ה כדי להסוות בפנינו את האמת, ויזהה את ידו של הבורא, אז נהיה מוכנים לצאת אל העולם ולעבור את המבחן. העולם שלנו מלא בגילויים של מציאות הבורא והשגחתו על בראיו, וכעת אנחנו מוכנים לעשות שימוש בגילויים אלו.

למרות שהעולם נראה כאילו הוא נוצר מעצמו - הכל פועל באופן של "לעשות", מחזורים שחוזרים על עצמם כדי להטעות את אלו שאינם חושבים - אבל אם תלמדו את העולם בצורה הנכונה, תראו גילויים נפלאים של חכמת ה', של תכנון ותכלית.

אולם אותן תופעות ממש, אותם גילויים נפלאים של תכנון ותכלית, שבכוחם להביא אותנו להכרה בבורא יתברך, עשויים להטעות את אלו שעצלותם וקשיחות לבם מונעת מהם לזהות את הבורא בכל מקום. וכמו שכתב אחד ממאמיני האבולוציה, שהעולם הזה מלא בעיצוב מורכב ונפלא. השומעים אתם? עיצוב. אלא שהוא מעולם לא הסיק את המסקנה המתבקשת, שעיצוב פירושו שיש מעצב! לא יתכן עיצוב בלי מעצב. הם אומרים, "תראו, זה טבעי", ופירושו של דבר, שהעולם הזה הצליח להטעות אותם, וכפי שתכנן זאת הבורא יתברך.

אולם אנחנו חפצים להצליח במשימת חיינו בעולם הזה, ויודעים אנו שבפסיעה רגילה ברחוב, אפשר לראות ניסים שאינם פחותים מהמכות. הבריאה כולה היא הזדמנות לבא לידי הכרת הבורא, וכל מי שרוצה לראות את ה', יוכל למצוא אותו בטבע. פרח קטן הצומח מתוך סדק במדרכה ביום קיצי, עלים נושרים בסתיו או שלג היורד מן השמים ביום חורפי - הם אצבע אלקים לא פחות מאשר מכת דם. באביב, בקיץ ובחורף - לא משנה מתי; אפשר לראות את השי"ת מכל עבר - אם רק נרצה לראות את האמת.

טיול מחכים במחיצת הרב מילר

אם אינך יכול לעשות זאת בעצמך, אתה מוזמן לצאת אתי לטייל מעט, ואני אראה לך כמה דברים שיוכלו לפקוח את עיניך, באותה מדה כמו מכת צפרדע וכינים. אני אראה לך שיח ורדים. אל תתאכזב - בשבוע שעבר צעדתי ברחוב עם כמה בחורים, ונעצרנו ליד מספר שיחי ורדים. אמרתי להם, "ראו את הקוצים הגדלים על הוורדים הללו. הוורד הוא פרח יפהפה, וכשאנחנו חולפים על פניו, יתכן ואולי ויהיה לנו דחף - אולי לא לנו, אבל לאדם אחר יכול להיות שיש יצר הרע לקטוף את השיח, ולשתול אותו בגינת ביתו. אולם כאשר ינסה לקטוף את זה, הוא יגלה שהוורד חמוש. כל הקוצים של השיח מופנים כלפי מטה, כך שמי שינסה למשוך אותו כלפי מעלה, יזכה ל"קבלת פנים" שאולי תגרום לו לשנות את דעתו".

סוד הבריאה. סוד הבריאה הוא, שהבריאה צריכה להיות סוד! לכן אדם הראשון נברא לאחר שנבראה הבריאה כולה; בששת הימים הראשונים, הקב"ה ברא את כל התופעות שבעולם באמצעים על-טבעיים. לא היו זרעים, וה' ברא את העצים יש מאין. פתאום הופיע דשא! ונהרות! וצפרדעים! זהו יסוד אמונתנו, שהבריאה כולה נבראה יש מאין, וה"אין" הזה הוא מאמר ה'. ואז, לאחר ששת ימי הבריאה, הגיע אדם הראשון. כאשר אדם פקח את עיניו לראשונה, הוא ראה עולם מושלם ומוכן.

תארו לעצמכם - אילו היינו נוכחים במהלך ששת ימי הבריאה, האמונה בה' היתה ברורה לנו בתכלית הברירות, והיא היתה קבועה בלבנו ללא כל צל של ספק. במשך כל חיינו, בכל פעם שהיינו רואים עלה דשא, היינו מבינים שזה בעצם אצבע אלקים.

ובאמת, נשאלת השאלה: האם לא היה עדיף כך? האם לא היה טוב יותר אילו אדם הראשון היה נברא ביום הראשון, וכך הוא היה זוכה להיות עד למחזה המדהים, שבו השי"ת אומר, "תדשא הארץ דשא", ופתאום, נברא דשא. "תוצא הארץ נפש חיה" - ופתאום נברא פיל! אדם היה משוכנע בכל ישותו במציאות ה' ובשליטתו בעולם, והיה מספר על כך לבניו ובני בניו. בכך, היתה נמנעת מכל יושבי תבל האפשרות לכפור באמונה זו.

אולם תכניתו של הקב"ה היתה, שהאמונה לא תהיה דבר כל כך קל. רצונו יתברך היה שבריאת האדם תהיה רק לאחר השלמת הבריאה, כך שכאשר פקח האדם את עיניו בפעם הראשונה, הוא ראה לנגד עיניו עולם טבעי, עולם שנראה כאילו הוא מתפקד מעצמו.

מקום טעות

זהו פירוש המילים בפרשת בראשית (ב, ג), "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לְעֵשׂוֹת". "לעשות" פירושו "מעצמו", כלומר הקב"ה ברא את הבריאה באופן כזה, שמכאן ואילך, היא נראית כמתפקדת בכוחות עצמה. מחזור הגשם, זרעים, מזון, ילדים, עננים, תפוחים ושושנים, כולם נראים כמתפקדים מעצמם, כביכול הקב"ה נמצא רק ברקע.

פירושו של דבר הוא, שהשי"ת ברא את העולם הזה כדי להטעות את האנושות כולה. הוא מנע מהם בכוונה תחילה את היכולת לראות בברירות כיצד העולם הזה קם ונהיה, והדבר הזה נשאר בגדר סוד. זוהי ידיעה חשובה ביותר! הקב"ה רצה שהעולם הזה יהיה מקום של טעות. למעשה, "לעשות" היא הנקודה החשובה ביותר שהתגלתה לנו בנוגע לבריאת העולם. עם כל חשיבותה העצומה של עצם הידיעה שהקב"ה ברא הכל יש מאין, חשובה יותר היא הידיעה שזהו סוד, ושכך תכנן זאת השי"ת מתחילה.

ללא ידיעה זו - לא נבין כלום בבריאה. כוונתו יתברך היתה להפוך את העולם הזה למקום בו אפשר לטעות, מקום בו האמת מכוסה ונסתרת. מקום שבו יום יום אתה עומד למבחן: האם תקשה את לבך ותתעלם מכל מה שסביבך, או שתסתכל ותראה את אצבע אלקים שבבריאה?

ולא רק ורדים! הכל! האם ראיתם פעם תפוח תלוי על הענף? כשתפוח מופיע על עץ, נשימתנו צריכה להעתק: תפוח על העץ? איך זה קרה? הפעם הראשונה שראיתי תפוחים גדלים על עץ היתה בגיל ארבעים. הייתי עירוני, ומעולם לא ראיתי עץ תפוחים. עבור נער עירוני, תפוחים "גדלים" בסלסלות הגדולות שבמחלקת הפירות והירקות בחנות. אולם היה בית כנסת אחד, בו נהגתי להתפלל תפילת שחרית, שבו אני הייתי הכהן היחיד. לא רציתי להשתלט על כל העליות, ולכן, לפני קריאת התורה הייתי יוצא לחצר בית הכנסת, כדי שלא יאלצו לקרוא לי לעלות לתורה. יום אחד יצאתי וראיתי מחזה מדהים! ראיתי עץ, שבו תלויים תפוחים אדומים! נדהמתי! מעולם לא ראיתי דבר כזה! העץ הזה היה אצבע אלקים לא פחות מעשרת המכות. אנחנו צריכים להכניס לראש שלנו שהקב"ה מדבר גם אלינו - הוא מדבר אלינו מתוך שיח הוורדים ומתוך עץ התפוחים - ממש כפי שדיבר אלינו במצרים מתוך הדם והצפרדעים.

מפעלה העצום של הדבורה

בעודנו עומדים שם ליד שיח הוורדים, התקרבה אלינו דבורה, אשר ביקשה לשאוב מעט צוף מהוורד. צפינו בדבורה מטפסת פנימה אל תוך הפרח כדי להגיע אל הצוף, ואז, ראינו אבקה [גרגירים זעירים האחראים על התרבות הפרח] הנופלת על גבי כנפיה בעודם מתחככים באבקן של הוורד.

ראו איזה דבר נפלא. הדבורה חושבת רק על לקיחת הצוף כדי לייצר דבש, אולם בעוד היא עושה זאת, היא מביאה אבקה מוורד אחר, שכן הוורד אינו יכול להאביק את עצמו - הוא זקוק לאבקה מפרח אחר. וכך, האבקה שהדבורה הביאה מפרח אחר מגיע אל ייעודו בפרח הזה, והאבקה שנלקחת מהוורד הזה תובא למקום אחר, שם תמלא את תפקידה בריבוי הפרח. בכך, הדבורה היא שליחה של הקב"ה!

וזה רק חלק מהסיפור. אם מסתכלים היטב על רגליה של הדבורה, ניתן להבחין בסלסלות קטנות המחוברות אליהן, וכן מברשות זעירות. זוהי עובדה - לדבורה יש סלים ומברשות. והסיבה לכך היא, שגם היא צריכה אבקה. מלבד האבקה שהיא אוגרת בטעות, הדבורה זקוקה לאבקה כדי לקחת אותה הביתה, שכן היא מייצרת עוגות אבקה עבור הזחל הממתין לה בכוורת. לכן יש לה מברשות וסלסלות לצורך איסוף האבקה. האם זה קרה במקרה? במקרה יש לה אמצעים כדי לאגור את האבקה לה היא זקוקה?

כמובן שהיא אינה יודעת מה מטרתה. היא מחפשת דבש, אבל למעשה הדבורה הזעירה הזו מאבקה 100,000 מינים שונים של פרחים ופירות, וכן מכינה עוגות אבקה לזחל. מי שאינו מקשה את לבו, יראה שאין זו דבורה קטנה כלל וכלל - זהו אבצע אלקים.

יתכן שרבים מאתנו עוברים ליד שיחי ורדים יום יום, ומעולם לא נתנו את דעתנו לחשוב על אצבע אלקים המתגלה לנו עינינו. לא עצרנו כדי לשים לב לקוצים המחוודים הגדלים על הוורד. שום דבר בטבע אינו קורה סתם כך; אין חפץ חד שאין לו מטרה ותכלית. בזה מודים גם הרשעים הכופרים, אלא שהם יאמרו לך שהקוצים נועדו כדי להגן על הצמח. אולם ממש כמו פרעה, הם מחמיצים לגמרי את הנקודה. מוטל עלינו להתבונן, מי הוא זה שמגן על הצמח? לצמח אין שכל. הקב"ה עיצב את הצמח כך!

מי מפיל את התפוח?

להבחין בקוצים המחוודים ולהתפעל מהמדע, מבלי לזהות את אצבע אלקים? החמצת את כל הנקודה! בטעות זו טעה המדען הנודע, סר אייזיק ניוטון. מסופר עליו שהוא ישב מתחת לעץ תפוחים, ותפוח נפל על ראשו. אז ניוטון החל לחשוב, "הו! מדוע התפוח נפל כלפי מטה ולא כלפי מעלה?" זוהי חכמה של גוי חכם. הוא התעניין בפיזיקה: מדוע חפצים נופלים? ואז הוא גילה את החוק של כח המשיכה - כדור הארץ גדול יותר מהתפוח, ולכן כדור הארץ מושך אליו את התפוח. איזו חכמה נהדרת!

רק שניוטון עשה טעות - הוא לא הלך רחוק מספיק בשאלותיו! היה עליו להמשיך ולשאול את עצמו, "מדוע התפוח נשר בכלל מהעץ? מדוע הוא נשאר שם?" הלא הענפים אינם נושרים מהעץ, אז מדוע התפוח כן נושר? ולמה הוא ממתין מלנשור עד שהוא בשל? למה הוא לא נופל כשהוא עדיין ירוק? איך ידע התפוח להמתין עד שהוא יהיה בשל ומתוק, ורק ואז נשר מעצמו?

ניוטון היה צריך לחשוב על הנס הזה. איך יתכן שבמשך חדשים ארוכים, כל עוד התפוח לא היה בשל, הוא נאחז בחוזקה בעץ, ואז, ברגע שהוא מוכן לאכילה, הוא מחליט לנשור? פירושו של דבר הוא, שעץ התפוח יודע שאין לך כנפיים, ושאינך מסוגל לעוף אל הענפים הגבוהים. זאת אומרת, שאתה רואה את ה' בעץ התפוחים!

הו! הגילוי הזה היה הופך את ניוטון לאדם גדול. אבל הוא לא היה גדול מספיק כדי להגיע לגילוי זה. לגלות את חוק הכבידה הוא היה מסוגל, אולם את החוק של אצבע אלקים הוא לא גילה.

העירוניים מגלים את עץ התפוחים

אז אני והבחורים שהלכו עמי החלטנו שלא נעשה את הטעות הזו. עמדנו ליד שיח הוורדים והתפעלנו מהבריאה של ה'. כך אמורים לעשות. עצרו! אל תמשיכו הלאה! כל שיח של ורדים לידו אתם עוברים, הוא הזדמנות מפוארת להשיג אמונה בה'.

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה - ועדי מוסר, ספר לב אביגדור - עבודת האדם בקנייני השלמות מכתב יד: קולמוס 1670-244-072

תפילת אביגדור - פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

ובכך הם זהים לפרעה שלא ראה כלום; כל מה ששמע או ראה, כנס דרך אוזן אחת ויצא דרך האוזן השניה.

קשה מאוד להחדיר אל לבם שכל מה שאנחנו קוראים לו "טבע", תוכנן בכוונה תחילה להוות נסיון; האדם עומד למבחן, וזו הזדמנות נהדרת לחיות חיים של גדולה. זוהי משימה שלעולם אינה מסתיימת, שכן להשתכנע פעם אחת זה לא מספיק. זו עבודה שחייבת להימשך כל חייו, בכל מקום ובכל שלב בו אנו אוחזים.

ולפיכך, אם יטען בפניך איזה יהודי שומר תורה ומצוות: "למה לך לבזבז זמן כדי ללמוד את כל הדברים האלה? אם אתה משוכנע ומאמין בבורא עולם, תהיה כמו כולנו - תקיים את כל המצוות, ותפסיק לחפש עוד גילויים והוכחות למציאות ה' ושליטתו בעולם".

אולם לא כך היא שיטת הראשונים ז"ל, אשר מפיהם אנו חיים. הראשונים כותבים שאין מושג כזה, הוכחות רבות מדי! זוהי מצוה על כל אחד ואחד, לראות דברים בצורה בהירה וברורה יותר ויותר, עד סוף ימיו. ובדיוק כפי שגם בזקנותנו, נמשיך לספר ביציאת מצרים - אפילו כולנו זקנים, חייבים אנו לשבת ולדבר ביציאת מצרים ולתאר את המכות. כן הוא הדבר בעבודה זו של ראיית הקב"ה בעולם שמסביבנו, משום שכל התבוננות ומחשבה מחדירים את האמונה אל תוך עצמותנו.

אז גם אם אתה איש זקן, ומחר בבוקר תסתכל ותראה פרח המכונה "חיננית", צומח מתוך סדק במדרכה. לא תקשה את ליבך. חיננית אינה מופיעה סתם כך. מאיפה מגיעות חינניות? כיצד הם נוצרו? הכל זה נסים על גבי ניסים. כעת מאוחר מדי כדי להתחיל ולדבר על החינניות - אולי בהזדמנות אחרת. או אולי תוכלו לחשוב על כך בעצמכם בפעם הבאה שתתקלו בפרח החיננית.

ניסים לנצח נצחים

אמנם, עלינו לזכור כי גם לאחר ששמענו את הדברים, עדיין לא סיימנו את המלאכה. שומה עלינו לתרגל את העבודה הזו בכל יום, וכך נזכה להתעלות בעבודה זו של הכרת הבורא יתברך מתוך הבריאה. איננו זקוקים לשום ספרים - כל מה שצריך לעשות זה לפתוח את העיניים ולהפסיק להקשות את לבנו; כך נגלה את השי"ת.

מי שלו עיניים לראות, עולמו מלא בניסים כאלה. הוא אינו זקוק לראות נהרות שהופכים לדם כדי להגיע לאמונה אמיתית בה'. המכות של מצרים מלמדות אותנו שעלינו לפקוח את עינינו, וששום דבר לא יעזור למי שאינו רוצה לראות. אולם המשתוקקים לאמת, העולם מלא וגדוש בניסים ללא מספר, ניסים שאינם פחותים מעשרת המכות שהביא השי"ת על מצרים!

שבת שלום ומבורך!

צונחים אל המשימה

לאחר שזכינו לחזות בגילוי האדיר של אצבע אלקים שבהתנהגותה וטבעה של הדבורה, קטפתי מהאדמה פרח הנקרא "שן הארי", והראיתי אותו לבחורים שעמדו שם יחד עמי. לשן הארי ישנם שני שלבים. יש שלב של פרחים צהובים, ואז, לאחר תהליך ההאבקה, מאבד אפרח את כותרותיו הצהובות, והופך לכדור זרעים אפור וחסר צבע,

הסבתי את תשומת לבם של בני לוויתי לכן, שכדור הזרע תמיד גדל גבוה יותר מהפרח הצהוב. לאחר שאיבד את הפרח הצהוב, קופץ הפרח לגובה, ונעשה גבוה הרבה יותר ממה שהיה קודם לכן. מדוע? משום שהזרעים שבכדור זה מתפזרים באמצעות מצנחים זעירים המחוברים לכל אחד מהם, אותם מעיפה הרוח, וכך גדלים עוד ועוד פרחי שן הארי. אולם אם כדור הזרעים יישאר באותו גובה שהיה קודם לכן, בשלב הפרח הצהוב, הוא יהיה קרוב מדי לגובה הדשא שמסביב, וכך יילכדו הזרעים בדשא במקום להתפזר הלאה ולהצמיח עוד פרחים. ולכן, כששן הארי מגיע לשלב בו הוא הופך לכדור זרעים, הוא מזנק גבוה מעל הדשא, וכעת יש לו מרחב פנוי מכל עבר, כדי שהמצנחים שלו יוכלו לצוף ולהפיץ את הזרעים.

הרמתי בידי כדור זרעים אחד, נשפתי עליו, וראה זה פלא - כמאה מצנחים החלו לרחף באוויר מסביבנו. כמה התפעלו בחורי הישיבה ממה שראו עיניהם! נשיפה אחת, ומאה מצנחים, שכל אחד מהם נושא עמו חבילת זרעים קטנה בתחתיתו, ריחפו באוויר, כל אחת מהן מתעופפת באיזון מושלם ברוח הנושבת.

כל אחד ממצנחים אלו מוכן למשימתו - להתפזר ולהפיץ את הזרעים, אפילו למרחק קילומטרים רבים. המצנחים מסוגלים גם לצוף על פני האוקיינוס; הזרעים מוגנים בכעין מעיל קשיח, שעמיד בפני מלח הים, ואם האוקיינוס ישטוף אותם על חופי צרפת או אנגליה, ברגע שהוא מריח את ריח האדמה, המעיל הזעיר נפתח, והזרע מתחיל לצמוח. הוא נועץ שורש קטן אל תוך האדמה, מפנה גבעול קטן כלפי השמש, ומתחיל את הקריירה החדשה במקום חדש.

ברגע שהאדם פותח את עיניו ומתחיל להסתכל על הדברים הללו, גם שכלו נפתח, והוא מתחיל לראות את מעשי ידיו של הקב"ה בכל פינה.

נקודת מבט שונה

כמובן שאצל רוב בני האדם, גם אם תראה להם את כל העובדות הללו, הדברים לא יעשו עליהם רושם כלל, שכן האפיקורסות מושרשת עמוק בתוך לבם. גם אנשים בני תורה, עלולים להיות אפיקורסים מבפנים. הם יודעים, הם יודעים; הם חושבים שהם יודעים הכל. אולם ראית הניסים כמעט ולא שווה כלום, כיון שהם כלל לא חושבים לראות את ה' סביבם -

ב) להגדיל חיוב הבטחון ונחיצותו, כי הלא שמענו שמך הגדול ומה שעשית לאבותינו שבטחו בך ותפלטמו בנפלאותיך הגלויות והנסתרות בכל משך ימי העולם. וגם ראינו בעינינו מה שעשה ה' לנו כל ימי חייו מלפני צאתנו לאור העולם עד היום הזה, שברא אותנו בנפלאות החכמה והתחבולות, ומקיים את הווייתנו באותן הנפלאות, וזן אותנו ומפרנסנו בכל צרכינו על ידי פלאיו הנשגבים עד אין מספר. ולכן מצד שמך הגדול מחוייבים הכל לבטוח בך.

ואמר באמת לאפוקי ולהוציא מכלל ברכה כל הצבועים מפוקרי ישראל ומאומות העולם הטוענים שהם בוטחים בה', ולכן אמר באמת להוציאם, כי אין קרוי בוטח אם מורד במצוות ה' או בוזת תורתו וחכמו ועם הקודש, כי אילו בטחו בה' וידעו שרק בידו לבד תלויים כל חייהם, היו ממהרים לעשות רצונו ולקיים מצוותיו ולהוקיר את תורתו וחכמו ועמו.

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

כיצד ידע האדם מתי עליו להנות מהעולם הזה, ומתי עליו להיות פרוש ממנו?

תשובה:

מה שטוב לבריאותך, צריך אתה להשתמש בו ולהנות ממנו בעולם הזה. אם אתה אוהב לאכול לחם וחמאה וזה גם בריא עבורך, או אם אתה אוהב לאכול עוף וזה גם בריא, אז למה לא לאכול?! אדרבה, תאכל את זה! אבל תאכל את זה בשמחה. אל תגיד, "אני לא אוהב לאכול". לא, אל תגיד כך. אדם חייב שיהיה לו תיאבון; התיאבון עוזר לעיכול. זרימת הרוק בשעת האכילה, מסייעת לעיכול המזון, ומיצי הקיבה גם הם מסייעים לך לעכל את המזון כראוי. תהנה מהאוכל, אולם יחד עם זאת, תודה לה' על האוכל, שכן זוהי תכליתה של כל ההנאה שאנו חווים בעולם הזה.

עם זאת, לפעמים אנשים הופכים להיות משועבדים להנאות מסוימות, וזה בוודאי הרס. אדם חייב לפרוש מדברים שישעבדו אותו. לדוגמא, סיגריות. בהתחלה, אולי הוא פשוט נהנה מהסיגריות, אבל עם הזמן הוא כבר הופך להיות עבד לסיגריות, ואין ספק שזהו הרס של החיים! אסור לנו להיות עבדים של שום דבר מלבדו יתברך! אדם שהוא עבד לסיגריות, מציב תחרות כביכול עם עבודת ה'. ואין זה רק סיגריות. אדם יכול להפוך להיות עבד למזון שאינו נצרך לבריאותו. יש אנשים שנוהגים לאכול בין הארוחות ["לנשנש"]. אסור להפוך להיות עבדים לאכילה כזו! זה לא בריא. עם זאת, כל דבר שהוא בריא וטוב, יש לך זכות לאכול, ואתה גם צריך להנות מזה, ולהודות לקב"ה על הנאה זו.

בואו נהיה מעשיים

לראות ולהתפעל

כל פרט ופרט בטבע הבריאה, נועד כדי לפתוח את עינינו ואת שכלנו, וההזדמנויות שניתנות לנו לראות את השי"ת מסתתר בטבע הם אינסופיות. בכל פעם שאני עובר ליד עץ, ליד פרי או ליד פרח, או ליד כל אחד ממיליוני נפלאות הבורא ומתעלם מזה, אני "מקשה את ליבי" לאותות ומופתים שהקב"ה מראה לי.

הדרך להתחיל לרכך את הלב ולרכוש אמונה מוחשית בה', היא על ידי ניצול ההזדמנויות שמסביבנו. בלי נדר, השבוע, לפחות פעם אחת ביום אעצור כדי ללמוד את אחד הגילויים שדרכו מגלה השי"ת את עצמו אלי, ובכך ארגיל את עצמי בעבודה זו - לגלות את סוד ה' בעולם הזה.

פרושים וביאורים על סדר התפילה

מתוך ספר תפלת אביגדור - פירוש התפילה מאת רבינו זצ"ל

ועל גרי הצדק ועלינו - עולה אל המעלה הרמה ביותר, והיא כללות האומה הקדושה, שהם זרע הקודש אשר רק בעבורם נבחרו החכמים ונישאו, כמו שאמר הקדוש ברוך הוא למשה (ברכות לב, א) לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם. כלל עמהם את גרי הצדק, והיה מן הצורך להזכירם ביחוד, להודיע שאף שאינם מזרע ברך ה' מכל מקום בהצטרפם לישראל אף הם נכנסו לכלל ברכה.

ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת - הכוונה כאן לשכר שטוב בעיני הבריות, דהיינו לא רק שכר עולם הבא, כי אם שכר הנראה לעין בעולם הזה. שכר טוב, באופן ובמדה שיתקדש שם שמים לעיני כל חי, אף לעיני המגושמים שמכירים רק בהצלחות הזמניות. אף על פי ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין לט, ב), מכל מקום יש שאוכלים פירותיהם בעולם הזה (פאה א, א), וגם יש שמן השמים מצליחים את הצדיקים לא בתורת שכר אלא בתורת הבא לטהר מסייעין לו (שבת קד, א), כדי שיוכל להצליח עוד יותר בעשיית מצות ה' (רמב"ם פ"ט מהלכות תשובה ה"א).

ולא אמר הבוטחים בך אלא בשמך משתי סיבות:

א) להגדיל שכר הבוטחים, כי אינם רואים את שכינת עוז ה' בעיניהם [לא כמו הבוטחים על חילם ועל שאר סיבות גשמיות, שהם בוטחים על דבר נראה ומוחש אשר אין כבוד לבטוח בו], ואין להם אלא שמך, דהיינו מה ששמעו מאבותיהם אודות חסדך. זהו בטחון יותר כבוד, וראוי לשכר רב. גם מפני שהוא בטחון שכלי ולא חמרי, וכל הנעשה בשכל הרי הוא יותר חשוב כי הוא ממעלות השכליות.